

نفوذ روسیه در شمال آفریقا

به قلم سارا فیور (/fa/experts/sara-fywr-0/), آنا بورشچفسکایا (/fa/experts/ana-bwrshchfskaya-0/)

۲ نوامبر ۲۰۱۷

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/russia-makes-inroads-north-africa

(ar/policy-analysis/rwsya-tshq-Infsha-tryqaan-fy-shmal-afryqya/)

درباره نویسنده

سارا فیور (/fa/experts/sara-fywr-0/)

دکتر سارا فیور عضو ارشد برنامه گودولدر انستیتو واشنگتن است. او متخصص سیاست‌های جهان عرب و مذاهب در شمال آفریقا است. او تجربیات فراوانی را در خلال زندگی در اسرائیل، اردن، مراکش و تونس اندوخته و مدرک دکترای خود را در زمینه مطالعات خاور میانه از دانشگاه برنسیس اخذ کرده است. او همچنین از دانشگاه تل

آنا بورشچفسکایا (/fa/experts/ana-bwrshchfskaya-0/)

آنا بورشچفسکایا هموند ارشد انستیتو واشنگتن برای سیاست شرق نزدیک و هموند «بنیاد اروپایی دموکراسی» است. او قبلاً با «شورای آتلانتیک» و «انستیتو پیترسون برای اقتصاد بین‌المللی» و نیز به عنوان تحلیلگر برای یک پیمانکار نظامی آمریکایی در افغانستان کار کرده است.

تحلیل کوتاه

در حالی که آمریکا درگیر مسائل داغ خاورمیانه است روسیه بی‌سر و صدا مشغول گسترش حضور خود در شمال آفریقا به ضرر منافع ایالات متحده است

ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور روسیه از زمان به قدرت رسیدنش در ماه می ۲۰۰۰ به دنبال احیای نفوذ کرملین در مناطقی بوده که در دهه نود میلادی از دست داده است. اگر چه اقدامات مسکو در خاورمیانه بیش‌تر مشهود است پوتین به خاطر منافع ژئواستراتژیک اقتصادی و سیاسی روسیه به شمال آفریقا نیز چشم دوخته است.

اتفاقات مربوط به بهار عربی که از شمال آفریقا آغاز شد نفوذ پوتین را که برای به دست آوردن آن در این منطقه زحمت زیادی کشیده بود تضعیف کرد و این تصور کرملین را نیز تقویت کرد که غرب در پشت تمام این اعتراضات عمومی علیه اقتدارگرایی ایستاده است. بنا به محاسبه پوتین گسترش دامنه نفوذ روسیه از مسیر تقابل با آمریکا و متحدان اروپایی‌اش می‌گذرد. دسترسی بازره به مدیترانه به روسیه کمک می‌کند تا درحوزه نفوذ اروپا جای پا پیدا کند و توانایی مانور نظامی ایالات متحده را کاهش دهد. از نظر اقتصادی شمال آفریقا فرصت‌های خوبی را برای فروش تسلیحات همکاری‌های مشترک در حوزه انرژی و سرمایه‌گذاری در بخش توسعه زیربناها در اختیار روسیه قرار می‌دهد. همچنین مسکو می‌تواند ادعا کند که به خاطر مبارزه با تروریسم در این منطقه حضور دارد.

روسیه روابط گسترده‌ای با لیبی و الجزایر دارد که از جمله متحدان این کشور در جریان جنگ سرد بودند. در عین حال روابط دوجانبه‌اش با مراکش و تونس نیز در سال‌های اخیر توسعه یافته است.

لیبی

آغاز اعتراضات لیبی در ۲۰۱۱ متعاقبا مداخله ناتو به خاطر جلوگیری از قتل عام مردم توسط نیروهای معمر قذافی در بنغازی و سقوط رژیم قذافی نه تنها وضعیت مسلط در کشور را برهم زد بلکه در اثر آن مجموعه‌ای از موافقت‌نامه‌های اقتصادی و نظامی که پوتین با دیکتاتور لیبی بسته بود نیز از اعتبار ساقط شد. مسکو در شش سال گذشته تلاش‌های زیادی را برای ازسرگیری این توافق‌ها انجام داده است. شرکت دولتی نفت و گاز «روس‌نفت» در جولای ۲۰۱۷ خرید نفت از شرکت ملی نفت لیبی را آغاز کرد و پوتین می‌خواهد که روی طَبْرُق (Tobruk) و یا بنادر دیگر برای پهلوگیری [کشتی‌های روسی] با این کشور به توافق برسد. این موضوع مستلزم سرمایه‌گذاری قابل توجه روسیه است ولی حضور دائمی در آب‌های لیبی این کشور را به قدرت میانجی و تاثیرگذار منطقه‌ای تبدیل خواهد کرد و این نکته را نباید نادیده گرفت.

مسکو از نظر سیاسی عمیقا متمایل به ژنرال خلیفه هفتر (Haftar) رهبر ارتش ملی لیبی (LNA) در مناطق نفت‌خیز شرق این کشور است. روس‌ها در هفتر مرد قدرتمند نوظهوری را می‌بینند که از گروه‌های اسلام‌گرا نفرت دارد. (البته واقعیت پیچیده‌تر از این حرف‌هاست. هفتر سابقه همکاری نزدیک با سلفی‌ها دارد و پوتین نیز معمولا با هر گروهی که خواستار کاهش نفوذ غرب باشد متحد می‌شود.) هفتر متحد «مجلس نمایندگان» در طبرق است که تا به حال پشتیبانی کامل خود را از حکومت وفاق ملی در طرابلس به رهبری فائز السراج نخست وزیر که از حمایت بین المللی برخوردار است اعلام نکرده است. هفتر سه بار در سال ۲۰۱۶ از روسیه دیدار کرد و در ژانویه ۲۰۱۷ سوار ناو هواپیمابر روسی آدمیرال کوزنتسوف شد که در آن زمان در ساحل طبرق لنگر انداخته بود. گزارش‌ها حاکی از آن است که نیروهای ویژه روسی در ماه مارس در غرب مصر مستقر شدند تا به نیروهای هفتر در نواحی مرزی لیبی یاری رسانند. با این حال مسکو روابطش را با حکومت وفاق ملی در طرابلس حفظ کرده است تا از یک سو خود را چون منجی صلح به جای سازمان ملل مطرح کند و از جانب دیگر در صورت لزوم بتواند از منافع خود در برابر هفتر نیز محافظت کند. در نهایت امر هدف غایی مسکو اعمال نفوذ در لیبی است و اهمیتی هم نمی‌دهد که چه کسی در راس این کشور قرار دارد. از میان مزایای استراتژیک بی‌شمار لیبی یکی هم فرصت اعمال نفوذ بر عبدالفتاح السیسی رئیس جمهور مصر در همسایگی این کشور است.

الجزایر

روابط دوجانبه روسیه و الجزایر از زمان امضای اعلامیه همکاری‌های استراتژیک میان دو کشور در سال ۲۰۰۱ در بخش نظامی نیرومند شده است. روسیه و الجزایر یک معامله تسلیحاتی به ارزش ۷۰۵ میلیارد دلار – بزرگترین مورد فروش سلاح پس از سقوط اتحاد شوروی از سوی روسیه- منعقد کردند که شامل نوسازی نظامی و آموزش نیروهای ارتش الجزایر و نیز فسخ بدهی این کشور از زمان اتحاد شوروی به مسکو به ارزش ۴۰۷ میلیارد دلار می‌شد. ارتش الجزایر با خرید تسلیحات روسی در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۲، ۲۰۱۳ و ۲۰۱۵ صاحب تجهیزات نظامی بیش‌تری چون چرخبال تانک و زبردیایی شد. روسیه و الجزایر از سال ۲۰۱۶ تبادل اطلاعات در مورد فعالیت گروه‌های تروریستی در سرتاسر شمال آفریقا را آغاز کردند و برنامه‌های جدید همکاری گسترده نظامی میان دو کشور را اعلام نمودند. روسیه همچنین تلاش کرده است که حضور وسیع‌تری در بخش مهم نفت و گاز الجزایر داشته باشد. ولی الجزایر در جایگاه سومین تامین‌کننده گاز طبیعی اروپا بعد از نروژ و روسیه در حوزه انرژی مسکو را رقیب و نه همکار خود به حساب می‌آورد. البته شرکت روسی گازپروم سرمایه‌هایی در الجزایر دارد و قراردادهایی برای اکتشاف و توسعه میدان‌های نفت و گاز منعقد کرده است اما قوانین محدودکننده سرمایه‌گذاری خارجی در الجزایر توان سرمایه‌گذاری چنین شرکت‌هایی را محدود کرده است.

تونس

مسکو زادگاه بهار عربی را قطب بالقوه سرمایه‌گذاری شرکت‌های روسی می‌بیند که خواهان ورود به بازارهای آفریقایی‌اند. روابط دو کشور از سال ۲۰۱۱ عمدتا در چارچوب همکاری‌ها برسر مبارزه با تروریسم انرژی هسته‌ای و گردشگری ادامه یافته است. در سال ۲۰۱۶ مسکو تصاویر ماهواره‌ای گروه‌های تروریستی‌ای را در اختیار مقامات تونس گذاشت که در سرتاسر مغرب فعال بودند. اطلاعاتی که بعدا به اذعان مقامات تونس به آن‌ها کمک کرد تا چندین حمله [تروریستی] مرتبط با شبکه‌های قاچاق در نواحی مرزی لیبی را خنثی سازند. در همین سال دو کشور موافقت خود را روی همکاری در حوزه انرژی هسته‌ای اعلام داشتند و مسکو وعده داد که چرخبال دوربین دید در شب و جلیقه‌های ضد گلوله در اختیار نیروهای مسلح تونس قرار دهد - که البته معلوم نیست آیا این تجهیزات تحویل شده‌اند یا نه.

حضور فزاینده روسیه در تونس بیش‌تر از هر جایی در بخش گردشگری برجسته است. وقوع حملات تروریستی خونین بین سال‌های ۲۰۱۲ تا

اوایل ۲۰۱۶ فشار شدیدی بر تونس وارد ساخت و در اثر آن درآمد صنعت گردشگری هم به خاطر کاهش گردشگران اروپایی به شدت افت کرد. ولی گردشگران روس که به دلیل جدال‌های سیاسی و نگرانی‌های امنیتی از سفر به ترکیه و مصر پرهیز داشتند این خلأ را پر کردند. ۶۰۰ هزار گردشگر روس در سال ۲۰۱۶ از تونس دیدار کردند که در مقایسه با سال قبل ده برابر افزایش یافته بود و در مجموع بیش‌تر از ۱۰ درصد گردشگران خارجی را در آن سال تشکیل می‌دادند. صاحبان کسب و کار در تونس نیز از حضور گردشگران روس خوشحال‌اند و حکومت این کشور از کمک‌های روسیه در مبارزه با تروریسم به نیکی یاد کرده است. البته مقامات تونسی رسماً به نفوذ روز افزون روسیه در منطقه از جمله در سوریه اذعان دارند.

مراکش

محمد ششم سلطان مراکش با پوتین رئیس‌جمهور روسیه در ۲۰۱۶ در مسکو دیدار کرد که این نخستین سفر او به این کشور از سال ۲۰۰۲ بود. پادشاه مراکش می‌خواست که روابط اقتصادی خود با روسیه را از طریق تمدید موافقتنامه دوجانبه تجارت آزاد و کسب دسترسی ماهیگیران مراکشی به نواحی ماهیگیری روس‌ها در سواحل اقیانوس اطلس تقویت کند. سفر او به روسیه همزمان با روابط پرتنش با حکومت باراک اوباما بود. در این دوره مقامات مراکشی ناامیدی خود را نسبت به حمایت ضعیف ایالات متحده از موضع این کشور در قبال صحرای غربی ابراز می‌داشتند و ارزیابی وزارت خارجه آمریکا از کارنامه حقوق بشری مراکش را رد می‌کردند.

هرچند روابط آمریکا و مراکش بعداً بهبود یافت اما این کشور همچنان به دنبال تقویت «همکاری استراتژیک» خود با روسیه بود و به همین خاطر ۱۱ موافقتنامه در حوزه‌های کشاورزی نظامی و انرژی از جمله تامین گاز مایع مراکش از سوی روسیه در ماه اکتبر میان مسکو و رباط امضا شد. روسیه به مراکش همانند تونس به عنوان دروازه اقتصادی آفریقا می‌نگرد. همچنین پادشاهی مراکش از نظر مسکو الگوی خوبی در مبارزه با افراط‌گرایی اسلامی برای کشورهای همسایه‌اش است.

توصیه‌هایی برای سیاست‌گذاری آمریکا

احتمالاً نفوذ روسیه در حوزه مغرب به خاطر عدم قاطعیت آمریکا افزایش خواهد یافت. برآیند این وضعیت برای منافع استراتژیک آمریکا از جمله حفظ ثبات متحدان منطقه‌ای‌اش در ناتو و بیرون از ناتو آزادی عملیات نیروی دریایی آمریکا در سرتاسر مدیترانه و حمایت از اصلاحات اقتصادی و سیاسی در منطقه چالش‌آفرین خواهد بود. سیاست‌گذاران آمریکایی در همیاری با متحدان اروپایی خود باید روی گسترش همکاری‌های وسیع‌تر منطقه‌ای در مبارزه با تروریسم در میان دولت‌های حوزه مغرب کار کنند و حضور ناوگان دریایی ایالات متحده را در دریای مدیترانه گسترده‌تر سازند. مثلاً استقرار ناوهای پیش‌تر در پایگاه دریایی روتا در اسپانیا می‌تواند به محدود کردن اقدامات روسیه کمک کند.

به علاوه سیاست‌گذاران می‌توانند هم تدابیر کم‌هزینه‌ای را برای دمیدن روح تازه به اتحاد سنتی با مراکش و تونس اتخاذ کنند و هم تمایل خود به همکاری با الجزایر و لیبی را به نمایش گذارند:

- ایالات متحده نیاز دارد که به تلاش‌هایش در جلب اعتماد مراکش به عنوان یکی از متحدین مهم در مبارزه با تروریسم ادامه دهد. در این راستا تعیین سفیر گام مهمی به حساب می‌آید. به علاوه باید روابط با این کشور را از طریق مبادلات آموزشی و فرهنگی تقویت کنند و مشوق روند اصلاحات اقتصادی و سیاسی در مراکش باشند.
- تداوم کمک‌ها به تونس برای کنترل مرزها آموزش پلیس و مبارزه با تروریسم داخلی حیاتی است. همچنین که تدوین برنامه‌های تقویت نهادهای جدید دموکراتیک و تثبیت سازمان‌های مدنی غیردولتی.
- شک و تردیدهای سنتی الجزایر در برقراری رابطه نزدیک با ایالات متحده نباید این واقعیت را تحت الشعاع خود قرار دهد که این بزرگ‌ترین کشور آفریقایی همکار امنیتی مهمی برای واشنگتن به حساب می‌آید. چنان که کمک الجزایر در پی مرگ چهار تن از نیروهای ویژه آمریکایی در نیجر این نکته را روشن ساخت. به علاوه الجزایر می‌تواند به سوی گشایش سیاسی و اقتصادی پیش رود چون رئیس‌جمهور آن بیمار و در دهه هشتاد زندگی خود به سر می‌برد و هیچ برنامه روشنی هم برای انتقال قدرت ندارد. حکومت ترامپ باید رابطه نزدیک با بخش‌های تجارت انرژی و نظامی این کشور برقرار سازد تا در قبال اتفاقات احتمالی آینده از آمادگی بیش‌تری برخوردار باشد.
- دولت ترامپ بایستی متوجه مخاطرات عدم حضور فعال آمریکا در لیبی باشد. چون روسیه مصمم است که خلأ رهبری در این کشور را پر کند. تصور نمی‌رود که حضور روسیه به ثبات در لیبی منجر شود زیرا مسکو چندان علاقه‌ای ندارد که به طرف‌های درگیر در حل اختلافات بنیادین‌شان کمک کند.

ژنرال توماس والدوسر فرمانده ستاد نیروهای آمریکایی در آفریقا در مارس ۲۰۱۷ در کمیته نیروهای مسلح سنای آمریکا گفت که

روسیه به دنبال حد اعلای تاثیرگذاری بر جریان پیروز در جنگ داخلی لیبی است و چنین نفوذی به نفع امریکا نیست. بنابراین دولت ترامپ باید مواضع و اقدامات روشن‌تری در حمایت از اقدامات غسان سلامه نمایند. ویژه سازمان ملل در برقراری صلح اتخاذ کند و سرمایه‌گذاری حتی اندک در برنامه‌های ظرفیت‌سازی و حکومت‌داری برای فعالان لیبیایی در تونس را نیز مدنظر قرار دهد.

سارا فیور (Sarah Feuer) با حمایت سورف (Sorel) و آنا بورشچفسکایا (Anna Borshchevskaya) با حمایت ایرا واینر (Ira Weiner) پژوهشگران مهمان در موسسه واشنگتن‌اند.

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Iran Takes Next Steps on Rocket Technology

فوریه ۲۰۲۲

Farzin Nadimi

(/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology)

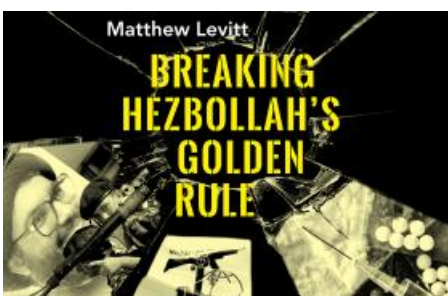
BRIEF ANALYSIS

Saudi Arabia Adjusts Its History, Diminishing the Role of Wahhabism

فوریه ۲۰۲۲

Simon Henderson

(/policy-analysis/saudi-arabia-adjusts-its-history-diminishing-role-wahhabism)

ARTICLES & TESTIMONY

Podcast: Breaking Hezbollah's Golden Rule

فوريه ٩٦.٢٢

◆
Matthew Levitt

(/policy-analysis/podcast-breaking-hezbollahs-golden-rule)

TOPICS

(fa/policy-analysis/dmkrazy-w-aslah/) ديمقراسى و اصلاح (fa/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/) عرب و اسلام سياسى

(fa/policy-analysis/nzamy-w-amnyty/) نظامى و امنيتى (fa/policy-analysis/anrzh-y-w-aqtsad/) انرژى و اقتصاد

REGIONS & COUNTRIES

(fa/policy-analysis/shmal-afryqa/) شمال آفريقا